

No ens han d'estranyar aquestes variants si pensem que l'alternança *l-n* és normal en la toponímia bascoide. Recordem també *Navarrui* a Malpàs. És probable que el primer element de *Navardún*, a la comarca aragonesa de Las Cinco Villas, s'hagi de relacionar amb l'arrel bascoide que estem considerant.

PRON. MOD.: *benabári* (anotat 15 vegades per Coromines i oït sovint per Terrado durant els anys 1980-1990), *benabáre* (anotat vuit vegades per Coromines i oït també per Terrado). Aquesta segona pronunciació, conforme amb la grafia oficial castellana, és més freqüent quan els benavarresos parlen amb gent de fora o ho fan en castellà. La forma autènticament popular és *benabári*. La pronunciació del nom de l'Urgellet és *benabáre*; fins i tot hem oït una vegada *benabára*.

DOC. ANT. La documentació més antiga que tenim correspon al *Benavarri* de l'Urgellet, a. 925: «in territorio Orgellitano in apendio de Civitate, in locum que dicitur *Benavarri*» (Baraut, *Urgellia* II, 87.5); a. 950: «in apendio de sancto Felice in locum que dicitur *Benavarri*» (Baraut, *Urgellia* II, 121.3); a. 988: «Et afrontat hec omnia a parte orientis in villa Calviciano, vel in Puio Rotundo, de parte meridie afrontat in Puio de Karkar, vel in Civitate, de parte occiduo afrontat in serra de Benevarri, de parte vero circi afrontat in serra de Cogollo» (Baraut, *Cart. And.* II, 13.52); a. 1072. *Benavarri* (J. Soler, *Cart. Tavèrnoles*, 89.27).

La documentació del *Benavarri* ribagorçà és molt més abundant, però no n'hem trobat fins al S. XI, a. 1063: *Benavarre*; a. 1067: *Benavarre*; a. 1067: *Benavarri* (*Liber feudorum maior* I, 155, I, 153 i I, 154); a. 1078: «Guillem Isarn de *Banabar*» (EEMCA v, 514); a. 1080: *Banabar* (doc. de S. Juan de la Peña; cf. Mz. Pidal, *Origenes*, 536); a. 1082: *Binabarri* (doc. de S. Victorián; cf. MzPidal, *Origenes*, 536); a. 1095: «castrum de *Benavarr*» (Abadal, P. i R., p. 16); a. 1100: *Benauarri* (Serrano Sanz, 280); a. 1122: *Benabarre* (BABL VI, 541); 1123: *Benauarre* (CCandi, *Miscel.* II, 325); a. 1125: «P. Mir senior in *Bonabarre*» (EEMCA v, 539); a. 1134: «Pere Mir in *Benabarre*» (EEMCA III, 573); a. 1135: *Benauar* (MDuque, *Ovarra*, 153.25); a. 1381: *Benauarre* (Camarena, *Focs*, 12); a. 1381: «Arnau de *Benauarre*» (Camarena, *Focs*, 17); a. 1554: *Benabarre* (Moner, *Bi. Escr. Rbg.*, 103, 104 i 119).

La documentació del parònim *Navarri* és la següent: Finals del S. XI «infra valle de *Anabarri* qui est secus flumen qui vocatur *Hesera*» (Puig i Ferreté, *Cart. Lavaix*, FL v, línia 10); a. 1381: «*Marcho de Nauarri*» (veí de Benasc); cf. Camarena, *Focs*, 35.

ETIM. Probablement d'un antic basc ribagorçà *BE-NABARRI*, amb l'element *nabarri* 'pedregar', testimoniada encara pel basc actual. És aquesta una de les dues vies etimològiques entre les quals hem dubtat i que exposem a continuació:

a) J. Coromines va revisar críticament a *E.T.C.* II, 60

pp. 60-61 les diverses propostes adduïdes fins aleshores i descartà una etimologia aràb. basada en el NP *Aben-Auar*. En aquella ocasió va acceptar que el topònim podia ser un postantroponímic; i, si no podia basar-se en un nom aràbic, que amb raó havia rebutjat, va creure que hi havia prou motius per proposar una etimologia basca. Tenint en compte que *Benafarro* és el nom actual de la Baixa-Navarra i que *nabarr* era en basc antic el gentilici corresponent al cat. *navarrès*, va imaginar que d'alguna persona que es digués **Benabarr* 'el baix navarrès' podia sortir el nom del poble *Benavarri*, com qui diu 'el poble del baix navarrès'.

b) Creiem que Coromines anava ben encaminat quan es decantava per una etimologia basca, però, després de revisar la qüestió acuradament, hem decidit fer una nova proposta etimològica. Per a nosaltres no hi ha dubte que cal separar d'entrada dos elements: *be* i *navarri*. El nom de poble *Navarri* i el de la casa de Bonansa ens guien en aquesta direcció. D'altra banda l'element *be*, encara que sigui més freqüent com a sufix, no és desusat en basc en posició inicial (p. ex. *Be-Naparra* 'baix de Navarra'). Ve ara la qüestió capital: és probable que el topònim *Benavarri* arrenqui d'un nom de persona? És possible i àdhuc versemblant, per la qual cosa no podem descartar la hipòtesi de Coromines.

Però en la meua opinió, es pot arribar a una via d'explicació encara preferible. El nom d'un poble o el d'una casa és ben probable que vinguin d'un nom de persona. Però a la zona pirinenca el nom d'una serra no és probable que tingui un origen personal. Heus ací el que constitueix base fonamental de l'explicació del *Benavarri* de l'Urgellet: mai es diu que sigui una *villa*, sinó un *locum* o una *serra*. I és clar que a una comarcada de muntanya com la de Castellciutat, a un lloc tan escabros com el que ocupa la població de la baixa Ribagorça o a un turó com aquell sota el qual es troba el llogaret anomenat *Navarri*, a la vora de l'Esera, els convé perfectament, un ètímon com el basc *NABARRI* 'pedregar'. També *Navarquè* és un lloc pedregós; és ben cert que a les zones baixes hi ha dos o tres prats bastant grans, però estan rodejats de terreny infèrtil, on es mesclen argelagues, boixos de poca alçada i rocs de diversa grandària.

Azkue troba *nabarri* únicament al guipuscoà d'Andoain amb el significat de «lugar donde hay muchas piedras» (Dicc., s. v.). Pot semblar agosarat l'intent de basar una etimologia en un mot tan pròbament documentat. No obstant, pensem que ha de tenir el mateix origen *nabar* 'pardo, abigarrado: *tacheté, bigarré*' (Azkue, Dicc., s. v.), comú a tots els dialectes bascos. Nosaltres creiem que l'accepció cromàtica del terme pot ser fruit d'una evolució semàntica com la que ha convertit el català *pigallat* en un adjectiu de color o el castellà *empedrado* en la denominació d'un pelatge del cavall amb el significat «con manchas más oscuras que el resto de la piel» (Moliner, *Diccionario de uso del español*, s. v.). En basc els adjectius i els substantius no presenten diferències morfològiques fonamentals i, en conseqüència podem pensar que tant